ONS MARKENBOEK

Gorssel, juli 2001
19e jaargang, no. 3

SN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11
7218 BJ Almen tel 0575 432058

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H.F. Bruil, Molenweg 22
7213 XG Gorssel, tel 0575 491822

Leden : W.J. Besselink, Sleedoorn 11
7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811
R. Boschloo, Hogenkampsweg 3
7218 BT Almen, tel 0575 431261
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
P. Staal, Teenkweg 3
7211 EV Eefde, tel. 0575 517623
Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24
7214 AL Epse, tel. 0575 492021

Erevoorzitter: H.J. Jansen op de Haar, Eefde
Erelid: N. van Wijk, Epse

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139

Leden : N. Kuik, Het Wilgert 8
7214 AV Epse, tel 0575 493170
H. Meedendorp, Elfuursweg 22
7213 EN Gorssel, tel 0575 492074

ONS MARKENBOEK

19e jaargang, no. 3, juli 2001

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Geallieerde luchtfotospionage boven Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog
door W. van de Kamp 2

Notulen van de ledenvergadering op dinsdag 8 mei 2001 3

Dagexcursie 2001
door H.F. Bruil 4

Gedenksteen Nederlands Indië
door W. van de Kamp 6

Nunspeters
door M.W. Enserink 7

Withagen in Epse
door H.F. Bruil 8

" 't Brugje, naast die voord geleid den smaad droeg van zijn nieuwigheid"
door H.J. Jansen op de Haar en G. Verstege 13

De straatnaam „van der Borch van Verwoldeweg" in het dorp Almen, gemeente Gorssel en de collectie Bonger
door H. Schoenmaker 19

Keukemennekes (2)
door M.W. Enserink 28

Gevelstenen (3)
door Werkgroep genealogie 29

Marken van Almen en Harfsen (1)
door J. de Graaf 31

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Wij gaan "overzomeren" en hopen voor u dat deze maanden goed en plezierig mogen verlopen. Te melden hebben we niets anders dan dat we bezig zijn met de voorbereidingen voor het "overwinteren", waarvoor u in dit nummer al een belangrijke voorgenomen excursie ziet aangekondigd. Niet voor de wintermaanden, maar in september, wanneer het ook mooi in de natuur kan zijn.
En wat er verder gaat komen verneemt u in het volgend nummer van Ons Markenboek, waarvoor de kopij uiterlijk op maandag **1 september 2001** bij een van de redactieleden moet zijn ingediend (indien mogelijk met afbeeldingen).

GEALLIEERDE LUCHTFOTOSPIONAGE BOVEN NEDERLAND TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

Verslag van de lezing
door de heer drs. R.P.G.A. Voskuil, door W. van de Kamp

Deze lezing werd op 8 maart 2001 in Harfsen gehouden, door een zeer vlotte inleider en voor een volle aandachtige zaal.
De heer Voskuil hield een boeiend verhaal over de geallieerde luchtfoto-spionage boven Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij onderstreepte zijn verhaal met het tonen van een groot aantal dia's, gemaakt van luchtfoto's.
Met inzet van eigen leven zijn deze foto's door de vliegers gemaakt, met koppige vasthoudendheid zijn zij in Engeland en later zelfs dicht achter het front door deskundigen ontwikkeld, bestudeerd en geïnterpreteerd. Er is een ongelooflijk aantal foto's gemaakt en de heer Voskuil wees ons op bijzonderheden. Er bleken ook foto's gemaakt te zijn van de V1-opstelling in Joppe. Niet van de apparatuur zelf, doch wel van het bosje waar de startbaan stond en van de baan die de V1 placht te nemen. Duidelijk was te zien dat de baan vlak voor Huize Joppe langs ging, eveneens dat er in het land een gecrashte V1 was terechtgekomen. Gelukkig hebben wij van deze dia's een kopie kunnen krijgen, zodat wij deze later nog eens zelf kunnen laten zien.
Het is het streven van de heer Voskuil om ooit een boek uit te geven en dat zal zeker - net als de lezing - zeer interessant worden. Wij houden u inzake de verschijningsdatum op de hoogte.

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING OP DINSDAG 8 MEI 2001

Om half acht precies opende onze voorzitter, Willy Holtslag-Harkink, onze jaarlijkse algemene ledenvergadering. Zaal Concordia van Hotel De Roskam was goed bezet, aanvankelijk met omstreeks zestig en later met omstreeks tachtig leden.
In haar openingswoord memoreerde Willy dat onze vereniging groeit en bloeit. Het ledental bedraagt thans 658, dus zoals de secretaris voorspelt "op naar de zevenhonderd!"
Graag zouden wij nog meer jongere leden in ons bestand willen opnemen. Laat iedereen zijn/haar best hiervoor doen.
Het boek Boerderij- en Veldnamen kan worden afgehaald op de in Ons Markenboek genoemde adressen.
Vanaf 10 mei kan men het door Plaatselijk Belang Harfsen uitgegeven boek Twee Marken Gemerkt afhalen bij Café Buitenlust.
In het Richtershuis te Harfsen wordt druk gewerkt om de bibliotheek in kaart te brengen, te nummeren en in te voeren in de computer. Daarna zullen de dia's en de foto's volgen.
Tot slot deed Willy een oproep om de werkgroep Archief te versterken. Elke maandagmiddag in het gemeentehuis Gorssel.
Onze vereniging kan niet naar behoren functioneren zonder het werk en de inzet van vrijwilligers. Heel hartelijk dank hiervoor.
De notulen van de vorige vergadering worden zonder op/aanmerkingen goedgekeurd en vastgesteld onder dankzegging aan de secretaris.
Dit geldt ook voor het jaarverslag over 2000.
Het financieel verslag, ingediend door de penningmeester, roept geen vragen op. Wij hebben een gezonde vereniging en een goede penningmeester, aldus de heer Geerlink, woordvoerder van de kascommissie. Onze financiën zijn op orde.
Applaus voor secretaris en penningmeester.
De heer Holleman is aftreden lid van de kascommissie; in zijn plaats wordt benoemd de heer Bruins uit Almen. Hartelijk dank aan de "oude" kascommissie.
Willy Holtslag en Henk Klein Ovink zijn aan de beurt voor aftreden. Zij stellen zich opnieuw beschikbaar en worden vervolgens onder applaus herbenoemd.
De contributie voor 2002 is omgerekend naar Euro. Voor de leden binnen de gemeente Gorssel wordt het Euro 13,60 en voor die daarbuiten Euro 16,-. Zij betalen iets meer als bijdrage in de portokosten, die aanzienlijk zijn.

De heer Nijenhuis te Eefde heeft gelukkig versterking gekregen bij het bezorgen van ons periodiek. Heel fijn!
Bij de rondvraag suggereert mevrouw Maarschalkenweerd om te zijner tijd voor het zevenhonderdste lid iets extra's te doen. Akkoord. Nog voor 20.00 uur kon de voorzitter onze jaarvergadering afsluiten.
Vervolgens trad onze erevoorzitter voor ons op. Hij had samen met G. Verstege een zogenaamd "Drieluik Gorssel" gemaakt. Drie dia's van hetzelfde project op verschillende jaartallen.
En zo gingen zij de gemeente door, Eefde-Epse-Joppe-Kring van Dorth-Harfsen-Almen en Gorssel. Een zeer geslaagde lezing met vele mooie dia's. Wij hebben geprobeerd om deze lezing op band op te nemen voor ons archief.
Tegen half elf kon Willy Holtslag de heren Jansen op de Haar en Verstege bedanken met een vriendelijk woord en een attentie.

DAGEXCURSIE 2001

H.F. Bruil

De werkgroep excursies nodigt u uit deel te nemen aan een excursie op dinsdag 11 september 2001.
Deze keer hebben we gekozen voor een bezoek aan Twente, niet zo ver van huis, maar dat wil niet zeggen dat het voor iedereen bekend terrein is. We hebben geprobeerd een aantrekkelijk programma samen te stellen en we hopen er met elkaar weer een bijzondere dag van te maken.

Het programma is als volgt:
08.15 uur: Vertrek bij het gemeentehuis van Gorssel
09.00 uur: Koffie met gebak in Delden
09.45 uur: We verdelen ons in twee groepen, de ene groep bezoekt het zoutmuseum en de andere groep de kerk
10.45 uur: De groepen wisselen
12.15 uur: Aankomst bij restaurant het Grote Zwaantje in De Lutte, waar we van een Twentse koffietafel met soep gaan genieten
13.30 uur: Met een gids maken we nu een rondrit door het prachtige Twentse landschap, waarbij ongetwijfeld smeuïge verhalen over de vroegere smokkelroutes verteld zullen worden

15.00 uur: We zijn weer terug bij restaurant het Grote Zwaantje. Hier kunnen we nog even een drankje nemen
16.00 uur: Aankomst in Denekamp bij kasteel Singraven, hier krijgen we een rondleiding

Omstreeks 17.00 uur vertrekken we en verwachten tegen 18.15 uur in Gorssel terug te zijn.

De kosten bedragen f. 59,50 per persoon. Voor niet-leden is dit f. 69,50 per persoon.
Hiervoor krijgt u: koffie met gebak, toegang en rondleidingen in kerk en zoutmuseum, koffietafel, rondrit onder leiding van een gids en rondleiding in kasteel Singraven. De consumpties in de theepauze zijn voor eigen rekening.
Opgave zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk op vrijdag 24 augustus bij Fenny Woertman, telefoon 0575 492021 of Henk Bruil, telefoon 0575 491822.
De kosten dient u tijdig over te maken op bankrekening 3014.05.611 ten name van Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken onder vermelding van: excursie.
Teruggave is niet mogelijk, wel kan in uw plaats iemand anders meegaan.
Bij onvoldoende deelname gaat de reis niet door. Het maximum aantal deelnemers is 58 personen.

Middagexcursie naar Borculo

Onze keuze naar Borculo op zaterdag 26 mei 2001 bleek niet zo'n gelukkige te zijn. Wegens onvoldoende belangstelling hebben we deze moeten annuleren, misschien is dit reisdoel voldoende bekend bij onze leden. Hopelijk hebben we een volgende keer meer succes, er is nog keuze genoeg!
In het oktobernummer kunnen we vermelden hoe onze eerste midzomerwandeling in Almen is verlopen.

GEDENKSTEEN NEDERLANDS-INDIE

W. van de Kamp

Op woensdag 16 mei 2001 is onder grote belangstelling de gedenksteen voor de omgekomen Gorsselse militairen G. Visser, L. Wichman, J. Bruggink, J.O. Spierenburg, H. Poesse en B.J. Nijhof op de begraafplaats Gorssel onthuld.
In de aula werden toespraken gehouden door W. Soolsma; burgemeester N. Meerburg; vice voorzitter VOMI de heer T. Lentz; oud-vlootpredikant ds J.W. Coenraad en een afgevaardigde van de familie. Er was zang van het gemengd koor "Canticum" en samenzang van twee coupletten van het Wilhelmus.
Buiten, nabij de graven van de omgekomen vliegers, werd vervolgens de gedenksteen onthuld en werd op aangeven van hoornsignaal "Geef Acht" een minuut stilte in acht genomen. Na het signaal "Taptoe" ging de Nederlandse driekleur in top en vonden kranslegging, defilé en bloemenhulde plaats.
Het bestuur van De Elf Marken is blij, dat zij hebben kunnen meewerken aan de totstandkoming van deze gedenksteen door het verzamelen van de juiste namen van de gevallenen.

foto: Gemeente Gorssel

NUNSPETERS

M.W. Enserink

In de jaren rond 1930 werd in Harfsen heel wat rogge verbouwd, die meestal met de hand - dat wil zeggen met de zicht en de "pikhaak" - werd gemaaid. Zo ook op de boerderij De Huurne, mijn geboorteplek.
Het was natuurlijk niet altijd te voorspellen wanneer de oogst precies moest plaats hebben, maar een wet van Meden en Perzen was toch wel: 10 augustus 't roggeland schoon en knollen zaaien. De stoppelknollen hadden dan net genoeg tijd om te groeien tot een smakelijk wintervoedsel voor de "beesten", zoals het rundvee werd aangeduid.
Roggemaaien was een vak op zich, het schoven binden ook, en het "opzetten" van de garven (schoven) was secuur werk: er moesten mooie "gasten" van komen, bestand tegen een buitje en een beetje wind. Vanzelfsprekend moesten de maaiers op tijd beschikbaar zijn, anders ging een deel van het zaad verloren.
Eind juli kwam alvast een ploegbaas van de "Nunspeters" langs de grootste percelen om aan de boer te vragen of hij hulp nodig had. Nou, meestal was dat niet zo, want hij had vaste dagloners of hulp uit de buurt, waar hij op kon rekenen. Maar als juli ten einde liep, gebeurde het toch - tot grote opluchting van de roggeteler - dat het dienstaanbod werd herhaald en een afspraak met de Nunspeters werd gemaakt. Een bedrag per hectare werd afgesproken voor maaien en "opzetten" en een paar dagen later kwam een groepje Nunspeters vroeg in de morgen per fiets uit Nunspeet of omgeving om het werk te klaren, een paar dagen achter elkaar. Overnachten kon goed in de boerderij, waar nog hooi of stro was. Boterhammen brachten ze zelf wel mee.
Eens vroeg ik aan zo'n Nunspeter: "Moet je niet zelf thuis maaien?" Hij vond het een beetje een domme vraag. "Dat had ik al in een halve dag klaar", was het antwoord. Hij was trouwens geen Nunspeter, maar een Doornspieker, "want ik woon in Doornspiek". "Dat is een heel verschil", vond ik. Maar hij vond het precies hetzelfde; een kwestie van wennen: zo nodig een week van huis om iets te verdienen. Naar Wilnis en omstreken voor de hooioogst was nog wel een beetje minder leuk.
In de boekhouding van De Huurne van vóór de oorlog vond ik geen bedragen voor het (aangenomen) werk van de Nunspeters. De Huurneboer vond het misschien niet nodig naar de namen te vragen. Ze deden hun werk goed en gingen vrolijk verder naar het volgende boerenbedrijf.

WITHAGEN IN EPSE

H.F. Bruil

Toen ik enige tijd geleden onderstaande foto door de heer W. Wiltink kreeg aangeboden, was mijn eerste reactie: deze moet in Ons Markenboek gepubliceerd worden. Velen van ons kennen zo'n tafereel nog goed, maar helaas is zoiets zelden meer te zien; de schilder Pieter Breughel zou er in zijn tijd een prachtig schilderij van hebben gemaakt.
De schuur rechts en de stenen romp van de molen is alles wat er nu nog van over is. De foto, tijdens de Tweede Wereldoorlog gemaakt, toont ons Willem Withagen (geboren 27 juli 1862, overleden 25 februari 1945) en een doorkijkje op de molen (met het vroegere molenpad) in Epse vanaf het erf van de familie Withagen.
De molen, omstreeks 1838 gebouwd, staat hier nog in volle glorie. De laatste molenaar/eigenaar was Harm Jan Rensink, die de molen in 1920 verkocht aan de Coöperatieve Aankoop Vereniging Gorssel. Vóór 1930 werd Jan Noordkamp als molenaar aangesteld. Na een restauratie in de jaren dertig bleek in 1946 de schade door oorlogshandelingen zó groot dat herstel niet haalbaar was. Jammer, maar de molen werd gesloopt en wat ons rest is de achtkantige stenen onderbouw. Zou het ooit in Epse lukken wat, toch in redelijk korte tijd, met de molen in de Eesterhoek gelukt is: restauratie?
De boerderij is afgebroken in 1968 nadat daarachter een bungalow is gebouwd, Deventerweg 38, nu bewoond door de familie W. Withagen, een neef van de laatste bewoners van de boerderij.
De volgende foto van omstreeks 1960, genomen vanaf de Kratonweg, geeft goed de plaats van de boerderij aan ten opzichte van het naastgelegen "Hekkert". Het fietspad liep vlak langs het pand en rechts is de romp van de molen te zien.
In 1630 komen we de naam Withagen voor 't eerst tegen, in dat jaar werd Henrik Berents ermee beleend. Onbekend is of dit een stuk land betrof of dat er ook al een huis op stond. Zijn erfgenaam, Berent Jansen, gehuwd met Geertien Teunissen, laat in 1671 en 1675 kinderen dopen en dan wordt hij vermeld als Berent Withagen van de katerstede Withagen. Vervolgens blijven we bewoners met deze naam tegenkomen en zo woont er in 1811, bij de invoering van de burgerlijke stand, Gerrit Jan Withagen (een bedrijf met één koe). Er blijven Withagens wonen totdat het bedrijf in 1890 in bezit komt van bovenvermelde Willem Withagen

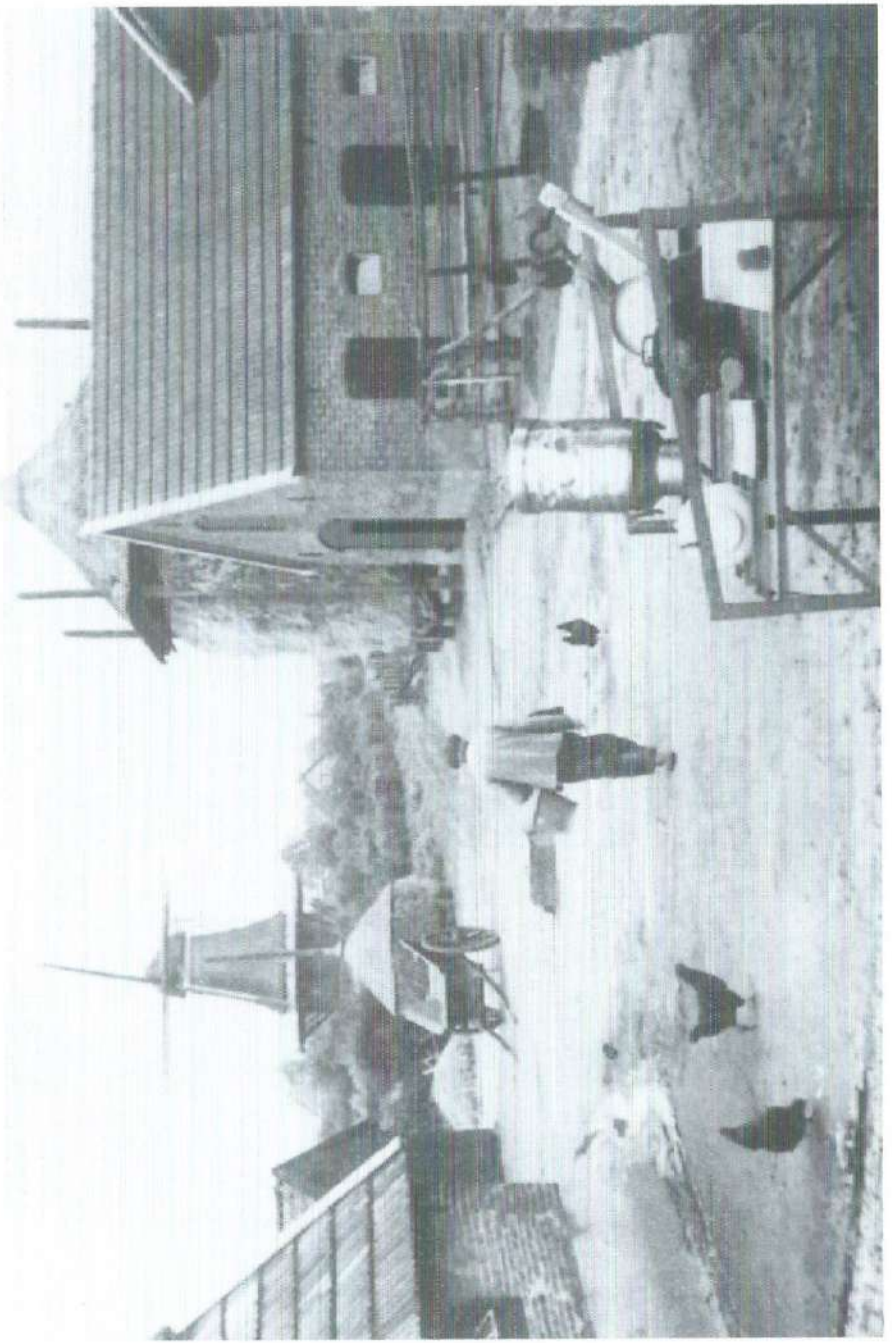

„boerderij Withagen"

„links Withagen, rechts Hekkert"

die op 16 juli 1892 trouwde met Derkjen Tuitert (geboren op 10 april 1864). Zij kregen een dochter en twee zoons: Hendrika Johanna (geboren op 10 november 1896) en haar broers Derk Willem en Gerrit Willem (geboren op respectievelijk 3 maart 1899 en 2 juni 1900).Hendrika Johanna en Gerrit Willem bleven ongetrouwd en hebben samen de boerderij beheerd en later in de bungalow gewoond. Hendrika Johanna is overleden op 27 maart 1974 en Gerrit Willem verhuisde in het voorjaar van 1981 naar de Borkel, waar hij op 12 oktober 1996 op 96-jarige leeftijd overleed. Je kon hem in die periode nog dagelijks op zijn (dames)fiets tegenkomen als hij van de Borkel naar Epse fietste om daar in de tuin te werken.

Als je zo bezig bent enige gegevens te verzamelen bij een paar foto's kom je in de verleiding over dit gebied bij de Pessink iets meer te vertellen.
Gaan we de plaatselijke situatie van 1832 bekijken dan treffen we op bijgaande kaart (kopie van de kaart uit de Kadastrale Atlas Gorssel van 1832) drie panden aan: Withagen, Stokhaar en Hekkert.

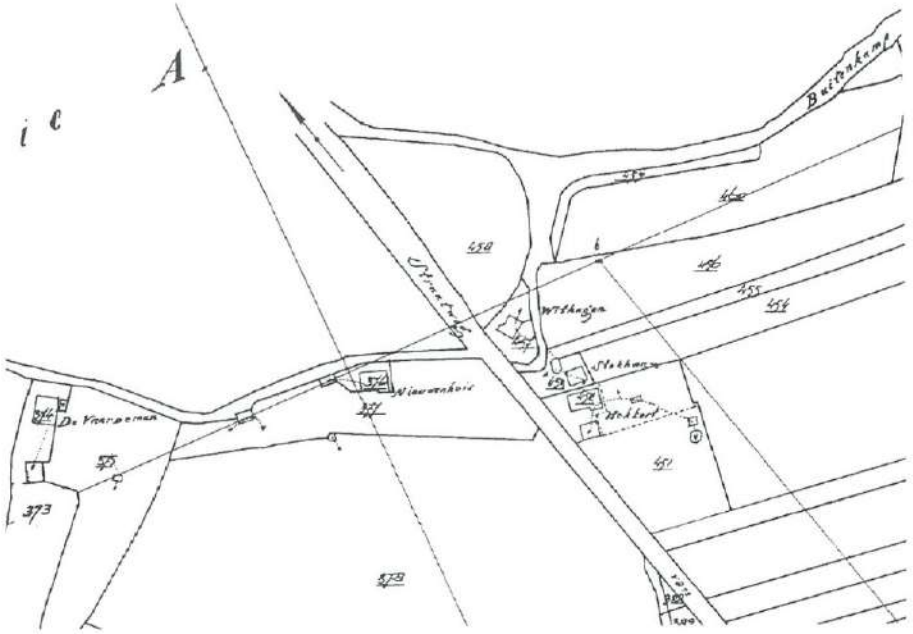

Hekkert (circa 10 ha) werd in 1815 bewoond door Hendrik Jan Huurnink en via Teunis Vaarneman kwam het bedrijf in 1836 in bezit van Albert Jan Wiltink, waarna het in bezit van de familie Wiltink bleef. Van 1870 tot 1883 woonde hier Egbert Kloosterboer (geboren op 26 september 1835), getrouwd met Johanna Gardina Wiltink (geboren in 1837). De gevelsteen, aangebracht in verband met de bouw van het nieuwe dwarshuis in1867, herinnert aan dit echtpaar. De laatste Wiltink die het boerenbedrijf geleid heeft is Willem Teunis, getrouwd met Albertha Benardina Baerends. Zij hebben het bedrijf in 1992 verkocht aan de familie Van der Wilk, die hier de meubelzaak Delta Commerce Chesterfields BV heeft gevestigd.

Stokhaar werd in 1815 bewoond door Hendrik Noteboom en in 1825 door Willem Noteboom. Het huis is in 1836 gesloopt en Albert Jan Wiltink heeft de grond gekocht. We vinden de naam Stokhaar in 1836 terug op de plaats van nu Kletterstraat 10, dus op deze plaats is nieuw gebouwd. Als eerste bewoner treffen we hier aan: Gerrit Noteboom.
Via de families Klein Nagelvoort (1861) en Nijenhuis (1870) kwam het bedrijf in 1900 in bezit van Christiaan Kloosterboer (geboren op 16 mei 1868). De laatste Kloosterboer die er heeft gewoond is Christiaan (geboren op 30 oktober 1935). Nu wordt het pand bewoond door de familie Westerveld.
Zie voor de situatietekeningen ook de kaarten 01 (Stokhaar) en 07 (Withagen en Hekkert) in het boek Boerderij- en Veldnamenonderzoek, dat onlangs door onze vereniging is uitgegeven.

In een volgend Markenboek wil ik nog eens terugkomen op de genealogie van de familie Withagen omdat hierover nog wat meer te vertellen valt, echter buiten het kader van dit artikel.

Bronnen:
Boerderijonderzoek G.J. Verstege
Archief gemeente Deventer
Mededelingen W.T. Wiltink, W. Withagen en N. Kuik

....." 't BRUGJE, NAAST DIE VOORD GELEID DEN SMAAD DROEG VAN ZIJN NIEUWIGHEID".....

H.J. Jansen op de Haar, met medewerking van G. Verstege

Biej onze Oldheidkundige Vereniging De Elf Marken bunt natuurlijk wat leden dee ons dialect neet spraekt, of... ze holt er neet völle van, maor wiele gleuft, dat er völle leden bunt dee de'r geen muijte met hebt om onze mooderstaal te spraek'n of te laez'n. Daorumme hebt wiej 'emeend dat 'n enkel keertjun zo'n stukskun in ons eigen dialect geen kwaod kan, veural as 't um 'n artikeltjun geet uut ons eigen darp of plek in onze gemeente.
Dit verhaaltjun hef noe te maak'n met ons mooie darp Almen en dan nog wel aover 'n speciaal gedich van onzen Achterhooksen dichter A.C.W. Staring.
Wiele stelt ons veur, dat as Staring nog effen terug kon komm'n um ons geklungel 's an te kiek'n, hee zien oog'n zol hebben uut-'ekeek'n dat onze wegjus en paedjus hadde snelle asfaltwaege bunt 'ewodd'n en olde baek'n en sloot'n veranderd bunt in rechte kanalen, waorvan 't water neet meer schoemt um in de Barkel te wodd'n 'eloosd. Ook zol hee denk'n: waor is in disse mooi'n Achterhook de romantiek 'eblaev'n en waoraover zo'k in "godesnaam" nog kunn'n schriev'n of dicht'n? Hee zol zien eigen gedich aover "de Hoofdige Boer" meschiens noe neet meer schriev'n, want aover "de voord dee de weg deursnee" gaot de leu rechtervoort met een bastende rotgang deur zonder te kiek'n naor de Laoke, die daor onder de weg deur, zien schoemloos water in de Barkel löt loop'n. 'n Andachtug wandelaar dee rustig an 't kuierun is of 'n fietser zöt daor nog wel 'n bodjun staon met 'n paar dichtregels er op, maor ok hee zal denk'n mooi bedach van dee dichter Staring, mar hee verwis 't olde gedich naor "'t Riek der fabelen."
Wiele mot eerluk bekenn'n, dat wiele ok wal 'ns stiekum 'edacht hebt dat 't hele verhaal wel met de neudige dichterlijke vrieheid 'eschreev'n most zin; wiele hebt dus ok wal 'ns 'etwiefeld. En biej 't dicht'n kan Staring zelluf ok wal 'ns 'etwiefeld hebb'n of 't verhaal wal waor was 'ebeurd of dat deur 'n Almenaar um wat op de mouwe was 'espeld? Wiele weet'n 't neet, maor één dink is zeker, de dichter hef zelluf ok eers kladjus 'emaakt en töt dreemaol too hef hee in zien eerste krabbels wat deur-'estreept en biej-'eschreev'n. In zien grondtekst van zien eerste gedich beschreef hee de karke zo as hee dee zag op zien toch naor Almen en dat stukskun will'n wiele oele neet ontholl'n. Dat ging zo:

"Die vindt daar, zonder hekserij,
een kerkjen- maar geen dorp daarbij:
of 't kerspel van het Kerkhuis week,
ofdat de Kerk naar buiten streek,
en eindelijk hier werd ingehaald,
is iets waarvan mij naricht faalt."

In 't ons bekende gedich vind'n wiej hiervan jammer genog niks trugge. Maor opèns kom iej dan iets teeg'n waordeur het vertelsul in 'n ander lich kump te staon en dat verhaal is noe de aanleiding waoraover wiele wilt schriev'n.
Zoas bekend bunt wiele met 'n man of wat 's maondags an 't neuzen in de olde beuke en paperass'n van ons gemeentearchief, dat gelukkig nog altied in Gorsssel wödt bewaard.
En zo al zeukend von onze Gerrit Verstege op 'n middag 'n old bestek van hét brugjun van Staring. A'j zo'n old bestek in de vingers kriegt, begunt de vetelling van Staring helemaole veur oe te laev'n en dan zeej in oew verbeelding den Boer Stuggink al deur de voord plonsen en iej zeet de karkegangers dreuge aover 't bruggeskun gaon naor de karke....
Zol 't allemaole zo arg 'ewes zin as de domenee het in zien praeke leet uutkomm'n ? Wiele denkt van wel.
Heel vrogger kon der wel is 'n olde Barkel-arm um de karke in Almen hen 'eloop'n hebb'n, mar dat kan wel meer dan duzend jaor eleejun waez'n. De arm leep nameluk veur de Spitholterbrugge uut de Barkel in noordelijke richting en ging oostwaarts van de Bakkerstege en um de Weijenbarg hen, deur de Streppelweije westwaarts naor de Barkel en daorveur nog de Waemerweg krusend en as iej dan de Laoke bekiekt, dan kon dat noe wal 'n aoverbliefsel zin van de olde Berkelarm. 't Water geet noe eenmaol naor de laegste plekke en biej 't Oostenenk mos 't water wal trugge, want het kon den hogen enk neet op en zo is er in de Waemerweg een voord ontstaon, die baovendien nog water kreeg van den hogen enk. Staring dichtte dan ok: "De Voord, dan min dan meerder diep, naar sloot en scheigrep stond of liep". Zo'n scheigrep of greppel was 'n deepe vore, dee de schei(ding) vormde met 't land van de buurman of markegenoot.
Meschiens vraog iej oe af, waorumme dee pastoor of naoderhand de domenee zo wiet van de karke ging woon'n en waoruemme woon'ne neet in 't darp?
Da's 'n apat verhaal, mar wiele bunt noe toch eenmaol gangs en vetell'n wiej efkus mar wat wieter. Uut de olde beuke is ons bekend dat de parochiekarke in Almen vanaf 1329 bekend is as eigen

parochie, mar daorveur was er al een godshuus of kapel. Het olde deupvont uut de karke is al van de tiende of elfde eeuw. De Hof van Almen is ok al zo old en in de dagen van de Graaf van Dalen leep de grenze vanaf de Spitholterbrugge töt veurbiej de kapel of de karke. Toen 't Niejunhuus wed 'ebouwd in 1241, volgens de aoverlaevring, was er geen vriejegrond meer beschikbaar veur de pastoor, dee toch ok 'n Waeme ('t olde woord hierveur is wedeme) mos hebb'n met 'n flink stuk grond d'rbiej um van te kunn'n laev'n; dan köj begriep'n dat hee neet anders kon krieg'n dan 'n vriej stukskun, dat anslaot biej 't Niejenhuus en zo zol de Waeme in 1243 'ebouwd waez'n. Biej de Waeme was 'n flinke lappe grond, teminste a'j naogaot dat in 1811 de grond as Domeinengrond mos wodd'n verkoch en toen is de boerderieje De Nieje Waeme ontstaon, waor naoderhand Wiegman de hengstenboer woonde. De olde Waeme is töt 1848 in 'ebruuk ewes as pastorieje en toen is in Almen an de Dorpstraote 'n nieje pastorieje 'ebouwd
In dee tied had 't gedich van Staring al lange 't lich 'ezeen, want dat möt dateer'n van ongeveer 1820.
In de darteende eeuw was er geen grond um of biej de karke, want in 1828 bleek ons dat de karke daor niks geen grond bezat en dat 't karkhof eigendom was van 't Huus ter Muelen en dat de grond, waor noe het Hotel op steet, in handen was van de eigenaar van Groot Have.
Wiele vond'n genog anleiding 't olde verhaal nog 's uut 't kabbenet te haal'n, umdat Gerrit Verstegee 'n alderbastend mooie brugge hef 'eteekend volgens 't gevonden bestek en wiele vonden dat hee dat knap had 'edaon.
Baovendien hebt wiele er nog iets van op'estaok'n, wat vrogger neet zo töt ons was deur'edrong'n. Boer Stuggink erkent in de laatste beide regels van 't gedich, dat hee de motivatie van 't karkvolluk begrip en eigenluk mot erken'n dat ze geliek hebt, maor dat dött'e net neet.... Veur de andachtige laezer willen wiele deze regels nog vermeld'n: "Bouwt gij een brug om droog te gaan ? Ik kom er ook, met laarzen aan"...en dee had toen iederene neet.
Dat Staring's gedicht'n zo bekend bunt 'ewodd'n kump in heufzaak deur 't feit dat zien poëzie ston op de lieste van de middelbare school'n van verplichte schrievers en dichters en zo hef halluf Nederland kennis 'ekreeg'n van de Hoofdige Boer. En dat het nog steeds onder de olderen laeft hebt wiele 'elaez'n in 't rapport nummer drie van de Commissie Hoofdstructuur Rijksdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken uut 1980, waorop an de buut'nkante steet:"Elk kent de laan die derwaart gaat", terwiel fragmenten uut 't gedich in 't rapport staot vermeld.

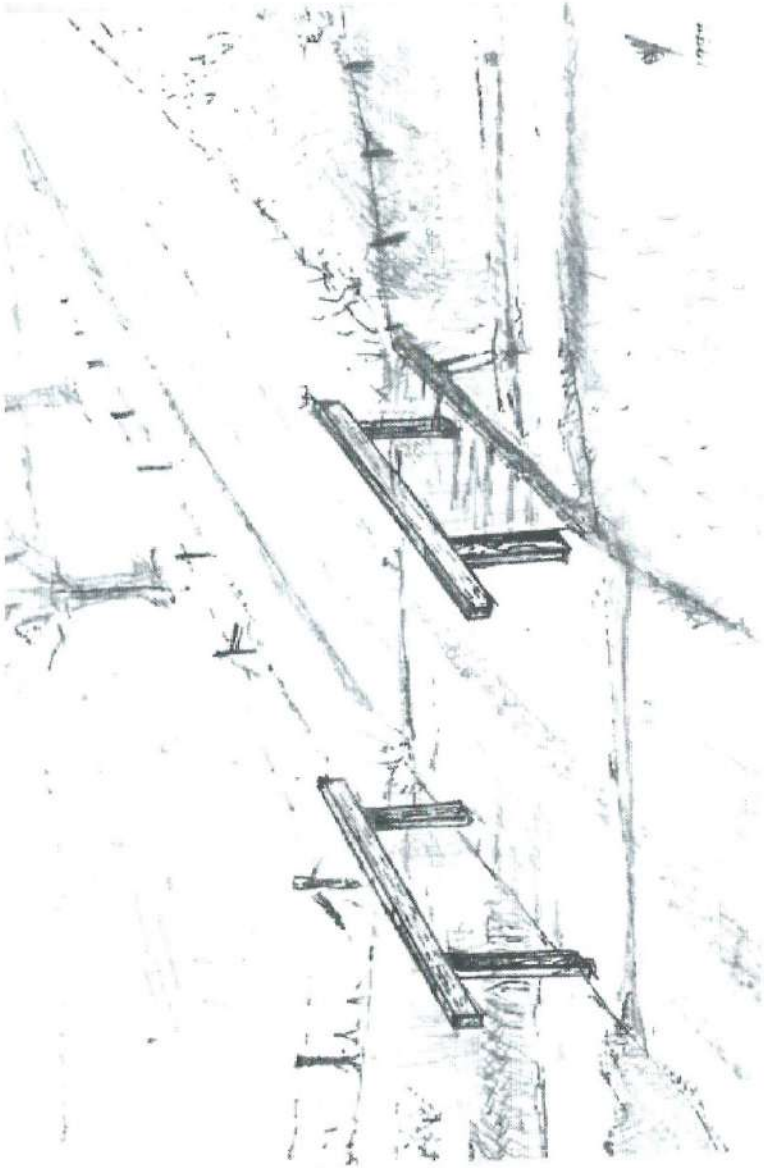

Reconstructie tekening van het bruggetje uit "De Hoofdige Boer". De tekening is gemaakt aan de hand van een bestek uit 1818. De brug had een breedte van 3,20 m en een lengte van ongeveer 2,70 m. Het brugdek bestond uit twee lagen planken, elk van 5 cm dik. Een bodemlaag van eiken planken en daar overheen een slijtlaag van peppelen planken, een en ander gespijkerd op eiken leggers, rustende op sloofbalken, die werden ondersteund door hoofdpalen. De brug was voorzien van twee leuningen met leuningstijlen. Het bruggetje kwam in 1819 gereed.

In zien veurwoord schrif de ons bekende politicus H.L.J. Vonhoff :"de weg die tot verbetering van de Hoofd structuur leidt, schijnt een welgekende laan te zijn." Disse commisssie, hoo kan 't ok anders, kwam in die tied biej mekare in De Hoofdige Boer en de heer Vonhof schreef eigenhandig in dit rapport: "Het gaat goed als dichters Richters der wereld zijn."
Zo bunt er völle leu deur Staring naor Almen 'etrokk'n um de karke en de "laan, die derwaart gaat" met eigen oog'n te bekiek'n en de sfeer te belaev'n dee daor vanuut geet. Zo kwam 'n ons bekende onderduker/student in oorlogstied vanuut 't hoge noorden naor Almen um de karke en 't örgel te bekiek'n en dat beveel hum zo goed, dat 'r maor in de buurte is bliev'n hang'n en noe nog jaorluks kump kiek'n of wiele neet weg 'edreumd bunt in onzen Achterhook.
Deur ons gezeuk waarn wiele ok niesgierug 'ewodd'n of er ok wat bekend zol zin in de olde karkebeuke van Almen en wiele vroog'n daorumme an onze man uut Almen, Jan Brummelman, of hee ok kon uutzeuk'n in 't kark-archief of er wat was beschreev'n aover ons bruggeskun. Noch Jan Brummelman, noch Fré Kroeze hebt iets in de Almense beuke könn'n vinn'n. Van dee kante wed'n wiele neet völle wiezer en beslaot'n wiele 't hierbiej maor te laot'n.
De mooie tekening van Gerrit Verstege will'n wiele biej dit artikeltjun laot'n ofdrukk'n en onderwiel hew' bedach,dat 't goed idee zol waen, umme zo nu en dan 'n gedichjun van onze Achterhooksen dichter in Ons Markenboek op te nemm'n. En met dit goeie veurnemm'n woll'n wiele ons verhaaltjun besluut'n.

Bron:
Gemeentearchief van Gorssel, dossier Ingekomen stukken 2de halfjaar 1817

Noot:
Op 13 augustus 1817 schrif burgemeester De Vuller an de Gouverneur van de Provincie Gelderland: ".. dat hij door deskundigen geinformeerd zijnde, het noodzakelijk acht tot verbetering van de weg en behoorlijkke afdragt van het water omtrent de Rivier De Berkel in het dorp Almen wordt overgegaan; dat hiervoor twee Bruggetjes gelegt dienen te worden:
één in de weg van Almen naar Deventer (Asselderpad)
één in de weg van Almen naar Zutphen (Whemerweg ok wal Karkdiek 'eneumd)."
Van de tweede weg, dus de Whemerweg, schrif de burgemeester:
"In deze weg bevindt zich een Spik, waarin mede een Deuker heeft

gelegen, dog thans bijna is vergaan, welke de ondervinding heeft doen inzien, dat beide niet genoegzaam waren om het water af te brengen."
In de Whemerweg zat dus een "Spik", of spykk, of spiek wat dan een deurwaadbare plaatse is of 'n voorde. Baovendeen schrif'e dat er haos biej is in verband met de laege waterstand van de Berkel en het mooie weer.
De Gouverneur schrif op 20 augustus al weerumme, dat "e akkoord geet" mits er een Raadsbesluit wordt ingezonden en waarna de gevraagde authorisatie zal worden verleend". De Raod bevestig nog es 't besluut, wat inhold dat 't karwei in dagloon zal wodd'n uut'evoerd.
Op 17 september kump t'erantwoord uut Annem, mar dat week of in zoverre, dat 't karwei neet in dagloon moch wodd'n uut'e voerd en "dat de weg van aanbesteding moet worden gebezigd." en "de Conditiën ten spoedigste ter Provinciale approbatie in te zenden."
Of 't toen is gaon raegenen of neet, dat anbesteed'n duurde wel wat lange en waorumme dat wed uut'esteld töt 10 juni 1818 steet neet in de beuke. Wel vond'n wiej dat er twee annemmers op 't karwei hadd'n met 'edaon: den eersten was Egbert Lijsen, dee inschreef veur f. 405,- en den tweeden was Adrianus Lijsen, dee der f. 399,- van wol hebb'n en hee was noe honderd gulden duurder dan in zien breef van 13 augustus 1817. Naodat 't karwei, volgens 't gebruuk in de bouw, wed op'ehang'n, wed 't deur Adrianus af'emiend veur f. 397,-. Der mos ok nog Borg wodd'n 'esteld en dat waar'n Egbert Lijsen en Gerrit Zaleman.
Deur Gedeputeerde Staten is op 9 juli 1818 de finale approbatie af'egeev'n en eindeluk kon toen de timmerman met 't karwei gangs gaon. Op 15 februari 1819 wed alvaste f. 350,- betaald aan de timmerman Lijsen, naodat op 11 januari 1819 een "Certificaat van definitieve opneming" was af'egeev'n deur D.J. Thomkins en vlak daorop kreeg Adrianus zien laatste f. 47,- uutbetaald.
't Haostwark van augustus 1817 kwam klaor in 1819... Dit laatste kump ons noe aok nog bekend veur in 2001.

DE STRAATNAAM 'VAN DER BORCH VAN VERWOLDEWEG' IN HET DORP ALMEN, GEMEENTE GORSSEL EN DE COLLECTIE BONGER

H. Schoenmaker

De straat met de naam van der Borch van Verwoldeweg in het dorp Almen, gemeente Gorssel, loopt van de Blauwedijk naar de van Wassenaerlaan.

Bij het agendapunt 27. "Naamgeving aan enkele wegen" van de raadsvergadering van 27 juni 1965 stellen Burgemeester en Wethouders voor enkele nieuwe wegen namen te geven onder meer in Almen: "de weg tussen de Blauwedijk en de van Wassenaerlaan over het voormalig sportterrein: van der Borchweg".
In de raadsvergadering zei de voorzitter:

"... dat de naam van der Borchweg achteraf bezien niet juist is en dat Burgemeester en Wethouders nader voorstellen om deze van der Borch van Verwoldeweg te noemen."

Zonder hoofdelijke stemming wordt aldus besloten.

Een toelichting op de voorgestelde naam van der Borchweg ontbreekt, evenals een toelichting op de nader voorgestelde naam van der Borch van Verwoldeweg.
De hoofdnaam is van der Borch en van Verwolde is de toevoeging van de heerlijkheid. De toevoeging geeft aan de oorspronkelijke geslachtsnaam een bijzondere betekenis. De geslachtsnaam is een dubbele achternaam. (1)
De namen doen denken aan de beide burgemeesters uit de familie, het geslacht van der Borch van Verwolde van huize Verwolde.
Mr. Allard Philip R.C. (voluit Reinier Carel) baron van der Borch van Verwolde (1842-1919) was de vierde burgemeester van Gorssel (16 juli 1872 - 1 september 1887) en de eerste met een adellijke titel. Hij woonde op huize Verwolde, destijds gemeente Laren (Gld.), en overleed aldaar op 11 mei 1919.
Zijn kleinzoon Mr. W.H.E. (voluit Willem Henrik Emile) baron van der Borch van Verwolde (1882-1969), geboren op 30 oktober 1882, was burgemeester van de gemeente Gorssel van 20 januari 1911 - 1928 na zijn toelating in 1910 als advocaat en procureur. Hij was

de zesde burgemeester en de laatste met een adellijke titel. Hij heeft gewoond op 't Mastler te Eefde. Op 2 januari 1928 vertrok hij naar huize Verwolde.
In 1912 legde hij een gedenksteen ter gelegenheid van de opening van de Julianaschool, de openbare lagere school, thans de basisschool.
Hij schreef het voorwoord voor het in 1926 verschenen boek Uit Gorssel's verleden van de gemeentesecretaris J. de Graaf.
In het voorwoord, op de titelpagina genoemd "eene voorrede" en in de inhoudsopgave genoemd "Voorbericht", schreef de toenmalige burgemeester dat het boek "toch wel zeer scherp" doet uitkomen de tegenstelling "tusschen de zooveel betere toestanden, die op schier elk gebied heerschen, sedert de gemeentelijke bemoeienis er zich over uitstrekte en toen dit nog niet het geval was." Dit komt vooral uit bij "die voorname tak van gemeentelijke zorg: het onderwijs;" aldus het voorwoord.
Voor wat betreft de wegen en de huisnummering komt in het voorwoord alleen ter sprake de zorg voor het wegennet. Het voorwoord wijdt hieraan de volgende regels: "het ware zeer belangwekkend geweest ook de geschiedenis van die andere belangrijke taak der plattelandsgemeente, de zorg voor het wegennet, hier beschreven te zien. Waarschijnlijk is dit bij gebrek aan gegevens achterwege gebleven evenals..."
en:
"Laat ons hopen dat de onvermoeide belangstelling in alles wat de historie dezer gemeente betreft, den schrijver er nog eens toe zal brengen zijn bekwame pen ook aan deze onderwerpen te wijden."
Met "deze onderwerpen" zijn bedoeld de zorg voor het wegennet en de landbouw als de hoofdbron van bestaan in de gemeente.

De Graaf brengt in het "Slotwoord" van zijn Gorssel's verleden dank aan Mr. W.H.E. baron van der Borch van Verwolde voor het ter beschikking stellen van het huisarchief van Verwolde. (2)

De oorspronkelijke, uit Westfalen afkomstige, familienaam was van der Borch, later is hieraan toegevoegd van Verwolde, de naam van de heerlijkheid.
Bij de straatnaamgeving zal eerder door de gemeente zijn gedacht aan de beide burgemeesters van de gemeente uit het geslacht van der Borch van Verwolde dan aan het geslacht zelf.
Merkwaardig blijft het dat de straat naar alle waarschijnlijkheid is genoemd naar twee personen met dezelfde familienaam.

Tot het geslacht behoorde ook Françoise W.M. (voluit Willemina Maria) Bonger-baronesse van der Borch van Verwolde (1887-1975). Zij is geboren op 3 januari 1887 ten huize Hoogenkamp te Almen. Het gezin verhuisde naar Verwolde. Haar vader was de eerder genoemde A.Ph.R.C. baron van der Borch van Verwolde. Hij verzette zich tegen haar wens na haar kostschooltijd verder te studeren. Pas na zijn overlijden op 11 mei 1919 kon zij met haar studie Frans beginnen. In 1925 deed zij het doctoraalexamen Frans. Zij was 40 jaar toen zij naar Parijs vertrok. In 1930 ontmoette zij daar de weduwnaar Andries Bonger.
Andries Bonger (1861-1936) was verzekeringsagent in Parijs voor een Amsterdams assurantiekantoor. Hij had veel belangstelling voor kunst en hij kende en steunde schilders als Emile Bernard (1868-1941), Odilon Redon (1840-1916) en Vincent van Gogh (1853-1890). Hij verwierf schilderijen van Bernard, Paul Cézanne (1839-1906) en Van Gogh, maar concentreerde zich tenslotte op Redon, van wie hij een grote verzameling schilderijen en lithografieën bijeenbracht. Daarnaast bouwde hij een aanzienlijke collectie boeken op.
Françoise en Andries traden in 1934 in Rome in het huwelijk. Zij is dan 47 en hij 73 jaar. Andries overleed te Amsterdam in 1936. Françoise hield de collectie schilderijen (100) en boeken (8000) in stand en liet alles tijdens de Tweede Wereldoorlog onderduiken. (3)
Reeds vóór de oorlog, in 1926, kocht zij Groot Have aan de Dorpsstraat (4) nabij de Spitholterbrug. Zij verhuurde het en betrok het zelf na de oorlog en bracht daar de schilderijen en boeken onder.
Groot Have wordt het huis, waar zij cursussen Franse literatuur gaf en waarheen zich velen uit binnen- en buitenland begaven, die haar wilden ontmoeten en de collectie wilden bewonderen. Deze werd door de regering van een dermate kwaliteit geacht, dat zij tot Nationaal Cultuur Bezit werd verklaard, hetgeen betekent dat de collectie het land niet mag verlaten.

De bovenstaande tekst over Françoise Bonger is bijna geheel ontleend aan het artikel "Een verhaal over de bewoners van Het Elger, Groot Have, Het Wagenvoort en De Schalmei", in (Almense Almenak) Millennium Almenak 2000 van E. Boevé (1921-2001). (5)
Toegevoegd zijn onder meer geboorte- en sterfjaar van de schilders en enige persoonlijke gegevens over Françoise en Andries. Het artikel bevat geen bronvermelding en geen literatuuropgave.
Boevé verhaalt niet wat met de schilderijen en boeken is gebeurd na het overlijden van Françoise Bonger op 11 juli 1975 te Almen. Zijn pogingen ondernomen de collectie te behouden voor Almen en

de Graafschap Zutphen (musea in Zutphen)? Waarschijnlijk viel dit buiten het bestek van zijn artikel.
Menig inwoner van Almen zal van het bestaan van de Odilon Redon collectie voor het eerst vernomen hebben uit de Millennium Almenak. De collectie mocht Nederland niet verlaten, echter wel Almen. Vast staat dat Almen een mosterdmuseum heeft, maar geen Odilon Redonmuseum.

De straat van der Borch van Verwoldeweg is niet genoemd naar Françoise Bonger-baronesse van der Borch van Verwolde, "de hoedster" van de Odilon Redon collectie. Of aan haar, als behorende tot het geslacht van der Borch van Verwolde, is gedacht bij de voorgestelde straatnaam is hoogst onwaarschijnlijk, het blijkt in elk geval niet, zij behoorde ten tijde van de naamgeving, in 1965, tot de levenden.

Over de collectie Bonger is nog het volgende te melden.
Na het overlijden op 20 januari 1936 te Amsterdam van Andries Bonger verscheen in het Jaarboek van de Maatchappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1936 een Levensbericht over hem geschreven door zijn weduwe. (6) In haar ondertekening is niet haar adellijke titel opgenomen.

In de zomer van 1972 is in het Rijksmuseum te Amsterdam een tentoonstelling met de naam "André Bonger en zijn kunstenaarsvrienden Redon-Bernard-Van Gogh" gehouden van zijn schilderijenverzameling.
In de catalogus van deze tentoonstelling wordt de vrijwel onbekende en een grote reputatie genietende gehele verzameling beschreven als "de collectie André Bonger", vóór 1940 in Amsterdam en nu in het Gelderse Almen, korter gezegd "de collectie A. Bonger te Almen".
De collectie was op aanvraag in Almen te bezichtigen, en vóór 1940 in Amsterdam ten woonhuize van de familie Bonger.
Voor de expositie in het Prentenkabinet van het Rijksmuseum was de gehele verzameling afgestaan door de eigenaresse, onze Almense baronesse. Aan dit hoofdbestanddeel waren enkele stukken toegevoegd die ook uit de verzameling Bonger afkomstig waren en die zich bevonden in enige Nederlandse musea, in totaal 115 tentoongestelde werken.
Mevrouw Bonger ontruimde voor deze tentoonstelling bijna haar gehele huis Groot Have gelegen aan de noordoever van de rivier de Berkel nabij de Spitholterbrug. Zij was ook gedurende vele maanden van voorbereiding het Rijksmuseum behulpzaam met het verstrekken van gegevens voor de wetenschappelijke bewerking. Ook mevrouw S. van Oyen, de huisgenote van mevrouw Bonger, stond het Rijksmuseum terzijde bij vele praktische vraagstukken. Bovendien stond zij uit haar bezit twee werken af, die vroeger tot de verzameling Bonger behoorden en aan haar waren geschonken door mevrouw Bonger.

De werken zijn overigens talloze malen tentoongesteld. Een lijst van tentoonstellingen, in binnen- en buitenland, is opgenomen in de gemelde tentoonstellingscatalogus. (7)

Tijdens Bongers leven is uit de verzameling geen enkel werk van Redon verkocht.
Over de verzameling A. Bonger is in 1964 geschreven in het Engels door Roseline Bacou met als titel "The Bonger collection at Almen, Holland" in Apollo, a journal of the arts (8), en reeds eerder in 1930, in de Duitse taal, door M.D. Henkel in Der Cicerone (9) met als titel "Die Sammlung A. Bonger in Amsterdam".
De schilderes Jeanne Bieruma Oosting (1898-1994) schreef in 1949 een artikel met als titel "Odilon Redon, De collectie werken van Odilon Redon toebehorend aan Mevrouw Bonger, huize Groot Have, Almen" in het Maandblad voor beeldende kunsten. (10)
In het slot van haar artikel gaf Jeanne Bieruma Oosting een lovende beschrijving van het huis als museum en van de wijze van tentoonstelling van de kunstwerken. Zij vertoefde vaak in Almen op huize 't Elger, Dorpsstraat, huidig huisnummer 61, schuin gelegen tegenover huize Groot Have.
Het slot van haar artikel luidt als volgt (11):

"In een allerliefst landschap, gelegen aan een kleine rivier ligt het huis dat al dit moois bevat, intiem, tussen enkele hoge bomen. Het licht valt ruimschoots door hoge ramen binnen; op de witte muren hangen de meeste werken smaakvol en overzichtelijk gerangschikt. In portefeuilles is een groot deel van de grafiek ondergebracht, diverse tekeningen en litho's hangen aan de wand. Op een ezel staat een enkele pastel of houtskooltekening. Door de eigenaresse, een zeer ontwikkelde en vriendelijke vrouw, wordt men gastvrij ontvangen en rondgeleid. Het is bijzonder interessant, persoonlijk nog enige details te horen van iemand die zo nauw met het werk van deze meester in verband staat. Doordat Redon een groot vriend was van haar man, kan mevrouw Bonger U nog menige anecdote vertellen. Deze collectie is de meest complete in ons land; moge zij dikwijls door liefhebbers bezocht worden."

Mevrouw Bonger wordt in het artikel genoemd "de gelukkige bezitster" van de collectie. (12)

Gaf Jeanne Bieruma Oosting een sfeertekening in het slot van haar artikel, Roseline Bacou begon haar artikel 15 jaar later, in 1964, met een sfeertekening. Zij schreef (13):

"Anybody who has enjoyed the privilege of visiting Groot-Have in Holland will remember the warmth of the welcome there. Amidst the great wooded valleys that form one of the most beautiful landscapes in eastern Holland stands the white house of Groot-Have, on the outskirts of the village of Almen near Arnhem, not far from that other sanctuary of modern art, the Kröller-Müller Foundation. It is shaded by trees and overlooks the peaceful river; here is everything tidy and ordered and in elegant taste. When you enter you are greeted by large tempera panels in which Redon's subtle brush evokes, from a seeming chaos of blurred and shimmering strokes, the calm presence of Buddha or flowering branches in the form of arabesques. A door opens and on the walls hang canvases by Cézanne, Van Gogh and Émile Bernard which gleam beside dark pastels and charcoal drawings by Odilon Redon. Already the personality of the man who presided over this assembly of works begins to take shape – that of André Bonger, one of the most important and discerning collectors of the French Post-Impressionists."

Vertaling:
Ieder die het voorrecht heeft gehad Groot-Have in Holland te bezoeken zal zich de warmte van de ontvangst daar herinneren. Temidden van de beboste dalen die één van de mooiste landschappen in Oost Nederland vormen staat het witte huis van Groot-Have aan de rand van het dorp Almen dichtbij Arnhem en niet ver van dat andere heiligdom van de moderne kunst, het Kröller-Müller Museum. Het huis ligt in de schaduw van bomen en kijkt over de vredige rivier; hier is alles netjes en ordelijk met een elegante smaak. Wanneer je naar binnen gaat word je begroet door grote waterverf panelen die Redon's subtiele penseel oproepen, van een schijnbare chaos van vlekkige en vage halen, de kalme aanwezigheid van Boedhha of de bloeiende takken in de vorm van arabesken. Een deur gaat open en aan de muren hangen de doeken van Cézanne, Van Gogh en Emile Bernard die oplichten naast donkere pastels en houtskooltekeningen van Odilon Redon. De persoonlijkheid van de eigenaar van deze verzameling van werken

begint al vorm aan te nemen, die van André Bonger, één van de belangrijkste en onderscheiden verzamelaars van de Franse postimpressionisten.

De schrijfster Roseline Bacou eindigde haar artikel als volgt (14):

"At Almen the memory of the great amateur is evergreen. Madame André Bonger, Baronesse van der Borch van Verwolde, knows better than anyone else, how to evoke his personality and the story of his collection."

Vertaling:
In Almen blijft de herinnering van de grote amateur levendig. Madame André Bonger, Baronesse van der Borch van Verwolde, weet beter dan ieder ander zijn persoonlijkheid en het verhaal van zijn collectie op te roepen.

Na het overlijden van "de hoedster" en "de gelukkige bezitster" van de collectie in 1975, drie jaar na de tentoonstelling in het Rijksmuseum, is het huis Groot Have door de testamentaire erfgenaam ontruimd en verkocht en ontstonden problemen met de Staat der Nederlanden over de betaling van de successierechten.
Na ruim twintig jaar, in december 1996, werd de collectie Bonger aangekocht door de Nederlandse Staat ten behoeve van het Van Gogh Museum in Amsterdam voor veertien miljoen gulden. De erfgenamen schonken ter gelegenheid van de aankoop aan de Staat één van Redons beroemdste schilderijen: Les yeux clos.
De aangekochte collectie bestond uit 49 werken van Odilon Redon, 50 werken van Emile Bernard en 7 werken van andere kunstenaars, in totaal 106 kunstwerken. Tot de collectie behoort ook de bijbehorende documentatie.
Zoals reeds is vermeld, staat de collectie Bonger op de lijst van de Wet tot Behoud van Cultuurbezit, hetgeen betekent dat de collectie niet naar het buitenland mag worden verkocht. Nadat de erfgenamen begin 1996 te kennen gaven de werken als eenheid te willen verkopen, werd de collectie opnieuw aan de wettelijke normen getoetst. De Raad voor Cultuur stelde in mei 1996 vast dat de collectie voldeed aan de criteria "onvervangbaar" en "onmisbaar" voor de Nederlandse cultuurgeschiedenis.

De erven van Odilon Redon schonken in het jaar 2000 zoveel Redons aan het Museum of Modern Art in New York (MoMA) dat dit museum thans de grootste collectie Redons ter wereld heeft.

Het MoMA, opgericht in 1929, is het meest vooraanstaande museum voor moderne kunst ter wereld en heeft een nauwe relatie met de Tate Modern in Londen.
In het Musée d'Orsay in Parijs bevinden zich vier kunstwerken van Redon.

De geschiedenis van de collectie Bonger dient nog geschreven te worden.

Terugkomend op de straatnaam van der Borch van Verwoldeweg (een mijns inziens te lange naam): borch of borg zal duiden op een burg, borcht, burcht, bourg, een versterkte plaats, een versterkt fort, een sterk kasteel, slot. Vergelijk borg, iemand als borg stellen, borgtocht. Van der Borch betekent afkomstig van de burcht, de borg, en wolde betekent woud, bos. Bij Verwolde stonden de eiken dicht op elkaar, stammetje aan stammetje.
De woning aan de van der Borch van Verwoldeweg hoek Blauwedijk is de pastorie. Deze pastorie is de derde in de Almense kerkgeschiedenis. De bestemming tot pastorie is overigens niet zichtbaar. Wel zichtbaar is dat de verdieping er later opgezet is, de woning was oorspronkelijk een bungalow.

De weg is slechts aan de linkerzijde bebouwd. De huisnummering is een doorlopende nummering, te beginnen met 1 vanaf de Blauwedijk. De rechterzijde is een bosperceel.

Literatuur:
Bacou, R(oseline), The Bonger collection at Almen, Holland, in: Apollo, a journal of the arts, 1964, 398-401.
Beuzel, G.J., De marke Verwolde, Laren en Oolde, Drie buurtschappen in één marke (1500-1880), Aalten, z.j. (2000).
Bieruma Oosting, J(eanne), Odilon Redon, De collectie werken van Odilon Redon toebehorend aan Mevrouw Bonger, huize Groot Have, Almen, in: Maandblad voor beeldende kunsten, 1949, dl 25, 170-177.
Boevé, E., Een verhaal over de bewoners van Het Elger, Groot Have, Het Wagenvoort en De Schalmei, in: (Almense Almenak) Millennium Almenak 2000, 43-47.
Bonger-van der Borch van Verwolde, F.W.M., Andries Bonger (Amsterdam 20 mei 1861- Amsterdam 20 jan.1936), in: Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, Leiden, dl 1936-1937, 112-122.

Graaf, J. de, Uit Gorssel's verleden, Bijdrage tot de geschiedenis van het platte land, met eene voorrede van Mr. W.H.E. baron v.d. Borch van Verwolde, Deventer, 1926, (met een los blaadje Errata). De twee ongewijzigde herdrukken bij Gysbers & van Loon, Arnhem, in 1968 en 1983, hebben dezelfde paginering. De in 1968 verschenen (eerste) ongewijzigde herdruk der uitgave van 1926 is no 10 in de Arnhemse Herdukken, Herdrukken van zeldzame en belangrijke werken op het gebied der Nederlandse topografie.

Henkel, M.D., Die Sammlung A. Bonger in Amsterdam, in: Der Cicerone, halbmonatschrift für die Interessen des Kunstforschers und Sammle, 1930, Jahrg. XXII (22), 597-603.

Musée d'Orsay, (Parijs), kunst & architectuur, Peter J. Gärtner met bijdrage van anderen, Könemann kunsthistorische reisgids, Nederlandstalige editie, Abcoude, 2001.

Rijksmuseum, André Bonger en zijn kunstenaarsvrienden Redon-Bernard-Van Gogh, (catalogus) tentoonstelling 6 juni – 6 augustus 1972, Amsterdam, z.j. (1972).

Schoenmaker, H., Namen van wegen en huisnummering in Almen, Barchem, 2000.

Noten:
1. Beuzel vermeldt de dubbele achternaam niet. Hij laat "van Verwolde" achterwege. In zijn boek "De marke Verwolde, Laren en Oolde" komt de dubbele naam alleen voor in de ondertekening van het voorwoord van A.P.R.C. van der Borch van Verwolde.
2. 377.
3. Boevé vermeldt het onderduikadres niet.
4. Huidig huisnummer 64.
5. 44-45.
6. Dl. 1936-1937, 112-122.
7. 53-54.
8. 398-401.
9. Jrg. 22, 597-603. Cicerone betekent gids.
10. Dl. 25, 170-177.
11. 177.
12. 176
13. Apollo, 398.
14. Apollo, 401.

KEUKEMENNEKES (2)

M.W. Enserink

Op mijn jeugdherinneringen over 'keukemennekes', opgenomen in Ons Markenboek nummer één van dit jaar, zijn al enkele vrolijke reacties gekomen. De eerste was van de uit Hengelo (Gld.) afkomstige Johan Walgemoet, die mij lachend voor de voeten wierp dat ik WALD niet goed lees. Inderdaad heeft de onvolprezen Schaars zich de moeite getroost de ware naam op te zoeken: Amelanchier lamarckii (Drents krentenboompje).
De uit Eefde afkomstige Jaap Bos heeft ook dezelfde leuke herinneringen maar kreeg van zijn vader te horen: "Pas op Nap", wat ik niet goed kan geloven, want Aaldert Nap was van de gemeentepolitie, waar vader Chris Bos de chef-veldwachter was. Jaap Bos stelt vast dat dat hem geen bal heeft geholpen want voor Nap gold net als voor Bos: geen aanzien des persoons.

Uit de Lochemsche courant van vrijdag 5 juli 1935

HOOIBOUW

Harfsen 5 Juli. Het is een lust onze "Broeklanden" en ook andere weilanden door te gaan, gras, zeer veel gras is er. Waar zijn nu de klagers van voor een maand geleden?
Wat treffen de boeren het met het hooien. De kans op hooibroei zal nu wel gering zijn, want regenwater komt er nu niet in.
Wij kwamen in een der weilanden met een ouden boer aan den praat; ja ja zei hij, wat gaat alles veel gemakkelijker dan in mijn jonge jaren en hij somde alles op. En het is waar, de voortschrijdende techniek heeft het gemaakt, dat alles veel vlugger verloopt, ja zelfs de rustieke hooiwagens raken al te achter, want we zagen al enkele met gummibanden, ja zelfs een auto met hooi.
Maar, al is het zonnig weer, de boer kijkt toch naar de barometer, luistert naar de radio en vooral naar de weerberichten. En geen wonder want als het hooi goed gewonnen is, is dat veel waard. In deze zware tijden valt een mislukte oogst nog moeilijker te dragen dan in goede tijden.
De roggeoogst staat voor de deur en die belooft ook goed te worden, want men ziet overal welige akkers met prachtig koren. Ook de haver staat er goed voor. Zoo kan de landbouwer met welgevallen op de voortbrengselen van zijn noesten arbeid neerzien.

GEVELSTENEN (3)

Werkgroep genealogie

W.L.C. de WITT IULIJ 1852 staat er op de hierbij afgebeelde gevelsteen, die is ingemetseld in "De Kippe", de boerderij van de familie Klein Nulend, Deventerweg 55 te Epse. Een tweede steen in deze boerderij vermeldt alleen het jaar 1852.
Op het eerste gezicht leek het niet moeilijk deze heer De Witt op te sporen. Het bevolkingsregister van de gemeente Gorssel - niet te verwarren met de burgerlijke stand, die van 1811 dateert - begint in 1860 en men mag toch verwachten, dat iemand die in 1852 trots twee gevelstenen laat vervaardigen en inmetselen daar in 1860 nog woont?
Dat viel tegen: W.C.L. de Witt komt in het Gorsselse bevolkingsregister niet voor! Gelukkig beschikken wij over vele kohierlijsten van de gemeente Gorssel over de jaren tussen 1811 en 1860, alle keurig in de volgorde van de huisnummers opgemaakt. "De Kippe" had in die tijd huisnummer 92 en inderdaad: in 1852 wordt daarin voor de eerste maal W.L.C. de Witt vermeld, als opvolger van Teunis Brinkman, die op "De Kippe" werd geboren en daar tientallen jaren heeft gewoond.

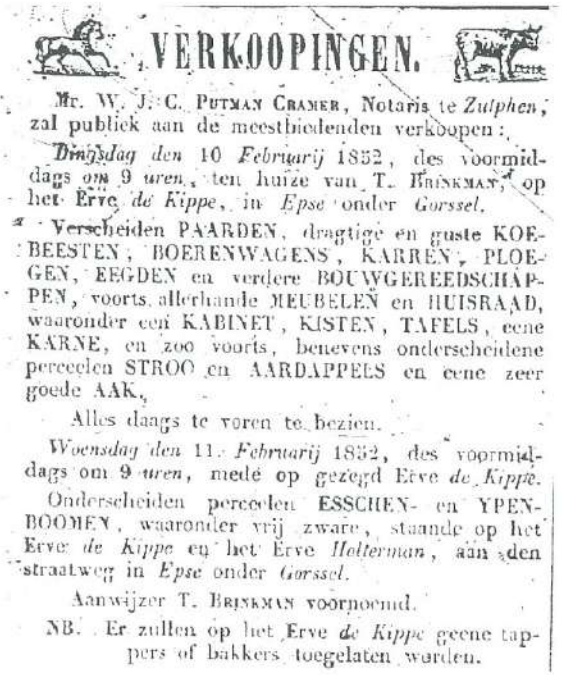

VERKOOPINGEN.

Mr. W. J. C. PUTMAN CRAMER, Notaris te *Zutphen*, zal publiek aan de meestbiedenden verkoopen:

Dinsdag den 10 *Februarij* 1852, des voormiddags *om* 9 *uren*, ten huize van T. BRINKMAN, op het Erve *de Kippe*, in *Epse* onder *Gorssel*.

Verscheiden PAARDEN, dragtige en guste KOEBEESTEN, BOERENWAGENS, KARREN, PLOEGEN, EEGDEN en verdere BOUWGEREEDSCHAPPEN, voorts allerhande MEUBELEN en HUISRAAD, waaronder een KABINET, KISTEN, TAFELS, eene KARNE, en zoo voorts, benevens onderscheidene perceelen STROO en AARDAPPELS en eene zeer goede AAK.

Alles daags te voren te bezien.

Woensdag den 11 *Februarij* 1852, des voormiddags om 9 *uren*, mede op gezegd Erve *de Kippe*.

Onderscheiden perceelen ESSCHEN- en YPENBOOMEN, waaronder vrij zware, staande op het Erve *de Kippe* en het Erve *Holterman*, aan den straatweg in *Epse* onder *Gorssel*.

Aanwijzer T. BRINKMAN voornoemd.

NB. Er zullen op het Erve *de Kippe* geene tappers of bakkers toegelaten worden.

Uit de eveneens afgebeelde advertentie blijkt, dat op 10 en 11 februari 1852 door notaris Putman Cramer de - naar wij aannemen - gehele inventaris van "De Kippe" publiekelijk werd verkocht. Ook de boerderij zelf zal, denken wij, in die tijd verkocht zijn. Daarna heeft er, getuige de gevelstenen, een grote verbouwing plaats gevonden.

Genealogisch bekeken heeft bovenstaand relaas niets opgeleverd! Wie was W.L.C. de Witt en waar kwam hij vandaan? Toch maar eens in de burgerlijke stand gekeken dus: is hij hier misschien overleden of heeft hij wellicht één of meer kinderen aangegeven? Die gedachten leverden niets op, maarbij de derde categorie akten, die de burgerlijke stand kent, hadden wij geluk. De Witt is in Gorssel getrouwd; in huwelijksakte 1857/nr. 7 d.d. 14 april 1857 lezen wij: "Wilhelmus Leonardus Carel de Witt, landbouwer, oud veertig jaren, geboren te 's-Gravenhage, wonende in deze gemeente, zoon van Martinus de Witt en Catharina van der Zwan, en Hendrika ten Voorde, weduwe van Gerrit van Hummel, bouwvrouw, oud 52 jaren, geboren in de gemeente Diepenveen, wonende in deze gemeente, dochter van Hendrik ten Voorde en Harmina Dijkerman".

De vier getuigen waren allen buren van De Witt: Bekkers en Dijkerman van de huisnummers 90 en 91 en Brouwer en Te Borgel van 93 en 94. Alweer genealogisch bezien is de kous hiermee af: dit echtpaar kan geen nageslacht hebben gehad en dus zijn er nu ook geen zoekenden naar deze voorouders!

MARKEN VAN ALMEN EN HARFSEN (1)

De heer J. de Graaf, auteur van het bekende boek "Uit Gorssel's verleden, bijdrage tot de geschiedenis van het platteland" (Deventer, 1926), schreef ook een omvangrijke studie over de marken van Almen en Harfsen. De publicatie hiervan verscheen onder de titel "Uit het archief der marken van Almen en Harfsen" in "Bijdragen en Mededeelingen der Vereeniging Gelre", deel XLII (1939). Dit voor de geschiedenis van deze dorpen zo belangrijke artikel is blijkbaar wat in de vergetelheid geraakt en nog maar bij weinig mensen bekend. Daarom willen wij het opnieuw onder uw aandacht brengen door het op te nemen in Ons Markenboek.
In dit nummer de eerste aflevering.

UIT HET ARCHIEF DER MARKEN VAN ALMEN EN HARFSEN

DOOR

J. DE GRAAF.

In 1919 ontving het Rijksarchief te Arnhem van den Heer J. R. Baron van Keppel te Apeldoorn archivalia ten geschenke, welke afkomstig zijn van het huis Ehze te Almen en betrekking hebben op bovengenoemde marken 1). De Rijksarchivaris Jhr. Mr. A. H. Martens van Sevenhoven was onlangs zoo welwillend ze tijdelijk te mijner beschikking te stellen, waarvoor ik hem hierbij vriendelijk dank zeg. Aangezien de schenker zelf er reeds een paar pennevruchtjes aan ontleende, vreesde ik aanvankelijk, dat mij het gras voor de voeten was weggemaaid. Bij nadere inzage bleek me echter, dat die vrees ongegrond was en dat eene tweede snede nog wel ietwat loonend zou zijn, ook al omdat stof te voorschijn kwam, die strekken kon tot aanvulling der in 1911 door Mr. J. J. S. Baron Sloet uitgegeven Geldersche markerechten.

Hoofdschotel van dit markearchief vormen de notulenboeken, waarvan het oudste, zoowel betrekking hebbende op Harfsen als op Almen, loopt van 1598—1689. Zooals ook reeds in het aangehaalde jaarverslag wordt opgemerkt, is het gedeelte tot 1661 slechts een afschrift en het overige oorspronkelijk. Achterin zijn 21 bladen uitgesneden, welke, te oordeelen naar enkele nog zichtbare woorden en cijfers, vermoedelijk financiëele gegevens hebben behelsd over de jaren 1760 tot en met 1772. Niettegenstaande de marke van Almen op 23 Juni 1721 besloot te haren behoeve een afzonderlijk protocol aan te leggen „om daerin voortaen het gebesoigneerde t'annoteren", is daaraan niet bepaald nauwkeurig de hand gehouden. In de eerste plaats toch vertoont het boek groote hiaten, want van slechts acht vergaderingen bevat het de notulen, n.l. van 23 Juni 1721, 3 Mei 1723, 8 Mei 1723, 1 Augustus 1725, 18 Augustus 1727, 30 Maart 1740, 17 Augustus 1758 en 3 November 1758. Bovendien betreffen

1) Jaarverslag Rijksarchief Gelderland 1919.

slechts de eerste twee bijeenkomsten uitsluitend de marke van Almen en al de overige die van beide marken in combinatie. Soortgelijke vermenging vertoont ook al weer het tweede markeboek van Harfsen van 1734—1851, zoodat de lezer voor lief zal moeten nemen dat de bouwstoffen niet markegewijze zijn verwerkt. Het tweede protocol van Almen, pas aangelegd in 1784, lijdt al aan hetzelfde euvel als het eerste. Van 7 November van dit jaar springen de notulen n.b. in eens over naar 19 Augustus 1793.

Blijkens de notulen van „Dinxdagh nae Pinxteren" (6 Juni) 1598 heeft toen nog een ouder protocol dan het eerstgenoemde bestaan. Spoedig daarna schijnt dit in het ongereede geraakt te zijn, want ter vergadering van 12 Augustus 1601 wordt geklaagd „dat het marckenboeck al noch verlaren blijft". In verband hiermede wordt den markerichter Jonker Everhard van Lintelo, Thomas van der Capellen, Aelbert van Tyll, Wilhelm Dunsborch en Johan Diepenbrueck opgedragen „umb nye articulen op behach der erffgenoten tegens ten naesten te beraemen, waernae de marcke geregiert ende underholden sal worden". Later schijnt het verloren exemplaar weer tijdelijk te voorschijn te zijn geweest, immers op 2 Juni 1612 refereert Jonker Diederick van Dorth „sich tot dat olde marckenbueck", wanneer hij ten aanzien van zijn erf ter Sluyse aanspraak maakt op het waarrecht. Eveneens is niet meer aanwezig het „bijlagenboek", waarvan sprake is in de notulen van 14 Juli 1825.

Beide marken vormden een kerspel, dat een onderdeel was van het richterambt Almen en Gorssel (thans de gemeente Gorssel). Uit de daarmede samenhangende belangengemeenschap der geerfden en uit het feit, dat dezelfde persoon het markerichterschap in beide marken bekleedde, moet worden verklaard, dat zij er tot 1721 slechts één markeprotocol op na hielden en dat ook in andere opzichten hare archieven niet streng uit elkaar zijn te houden 1). Merkwaardig is wel, dat in de tegenwoordige kerkelijke gemeente en een paar landbouworganisatie's de combinatie van beide plaatsen nog altijd voortleeft.

Vergaderingen.

De vergaderingen, soms ook „bourdagh, marckendagh" of „holtinck" geheeten, werden, na publiceering in de Almensche kerk, meestal gehouden in de Harfsensche kapel, enkele keeren ook in

1) Jaarverslag Rijksarchief Gelderland 1919.

de juist genoemde kerk, in de Groote of St. Walburgskerk te Zutphen en sedert 1811 ook verschillende malen te dier stede in „Het Wapen van Overijssel". Gecommitteerden kwamen wel eens bijeen ten huize van Staats Steenmans, Gerard Roelofs of in „De Wildeman" te Zutphen en één keer, n.l. op 1 Juni 1625, op het huis de Marsch van den markerichter, alsmede één keer aan het muldershuis te Almen op 22 Juni 1734. Te dezer plaatse of wel „de Almsche Meule", compareerden eveneens één keer de geërfden van Almen en wel op 16 Januari 1827. In 1615, 1634 en 1641 maakte de markerichter Jonker Everhard van Lintelo excuus dat hij in zoo'n langen tijd geen „marckendagh" bepaald had; in het tweede jaar wegens „die periculeuse ende langhduirige oorlogen", en in het laatstgenoemde wegens „commissiën in de hoge collegiën van die Staten Generael ende int veltleger". In 1657 werd „geresolviert dat men alle twee à drie jaeren eenen bourdagh sall holden". Aanvankelijk schijnt gebruik te zijn geweest om te vergaderen op „Dinxdagh nae Pinxteren", doch op 7 Augustus 1671 werd bepaald dat de „marckendagh" jaarlijks zou plaats vinden en wel „des Donderdaghs nae Pinxteren des morgens ten tien uiren", en dat „de bouwluiden haere landtheeren by tijts sullen notificeren by poene van een goltgulden". Jaarlijks; 't mocht wat! De eerstvolgende vergadering had n.b. eerst plaats op 30 September 1675! Echter werd op 26 Januari 1752 andermaal besloten elk jaar te vergaderen op Donderdag na Pinksteren en wel beurtelings in de Almensche kerk en de Harfsensche kapel. Ook aan dit besluit werd, wat het eerste gedeelte betreft, lang niet de hand gehouden. Wel kwam men in dat jaar nogmaals en wel op 11 Augustus bijeen, maar de daaropvolgende markedag dateert n.b. van 17 Augustus 1758. Vrijwel hetzelfde verschijnsel komt voor ten aanzien van de resolutie van 19 Juni 1793, toen voor de derde maal besloten werd om jaarlijks te vergaderen en wel op den eersten Woensdag in Juni in voornoemde kapel. Nadat in 1799 die dag gewijzigd was in den tweeden Woensdag, werd het volgende jaar gezegd, dat men om het andere jaar zou bijeenkomen. De marke van Almen zou, volgens resolutie van 19 Augustus 1793, afzonderlijk vergaderen jaarlijks op den eersten Woensdag in Juli. In 1800 werd echter overeengekomen, om het andere jaar te vergaderen, om in 1810 te besluiten de bijeenkomst wederom jaarlijks te beleggen op den eersten Woensdag in Juli. Echter bleef ook deze bepaling niet gehandhaafd.

Ingevolge resolutie van 30 September 1675 was ieder markegenoot verplicht om „ten gepraefigeerden daghe tijtlijck voor de middagh

te compareren by een poene van drie gulden drie stuver", tenzij hij zich „conde vernootsinnigen off wettelijck excuse voorbrengen". Noviciaten moesten — „'t sy by verstorff, coop of andersins" — een anker wijn en drie zilveren dukatons geven. In Almen bedroeg die boete één daalder en de intree zes gulden.

Evenals in vele marken was ook hier de vergadering een soort feestdag, waarop men het zich aan niets liet ontbreken en vooral den beker niet vergat. Wanneer we in het protocol in 1634 wegens kosten van den „bourdagh" de volgende specificatie vinden:

	gl.	st.	p.
van Hendrick Rycken een oxhooft wijn met een ancker, waervan die ancker Marienborgh geholden heeft, ad .	38	0	0
noch een pype 1) ad	57	0	0
twee vat Lubecks bier, 't vat ad 14 gl., facit	28	0	0
voor impost van wijn ende bier	17	0	0
een schaep ad	3	12	0
aen wittebroott	1	10	0
aen pleskes ende kraeckelingen	1	10	0
voor vuyr ende gebroecken glaesen	3	6	0
voor twee paer jonge hoender	0	15	0
de huysluyden noch apart verteert aen Scholte Willems huys.	8	0	0
aen boter	1	10	0
aen groff broott.	0	12	0
	160	15	0

dan twijfelen we niet of menig markegenoot zal met bedorven maag en beneveld brein huiswaarts zijn gekeerd. Vooral de „gebroecken glasen", een post die ook in 1616 voorkomt, duiden er op, dat de bijeenkomst niet altijd een ordelijk verloop had. Ook het markeboek van het aangrenzende Verwolde, Laren en Oolde maakt van zoo iets melding. Daarin toch vonden we op 19 Mei 1575: „Nademaell sich etzliche erffgenaemen met woorden an malcanderen gestoten, is dese dach verner niet voortgefaren, dan van eynanderen gescheyden, und sol eyn nyen dach beraempt worden van den marckerichter". Een wel wat al te vroolijke boel zal het echter wel eens te Junne bij Ommen geweest zijn. In het markeboek van deze plaats toch komt in 1617 voor: „Markenrigter en erfgenamen, in consideratie genomen hebbende de schoonheyd ende fraaiheyd van de jonge maagden in Junne, ook aangesien de fraaye stemmen van singen, vereeren de jonge maagden alle jaer ½ tonne bier, welke van de jongste

1) 400—440 Liter, inzonderheid voor Malagawijn.

huislieden betaalt sal worden. Zullen zich alzoo alle jaar met den erfgenamen ende inwoonderen van Junne lustig ende vrolijk maaken, en deselvigen elk jaar met een liedeken vereeren, ende die halve tonne bier zullen die meyeren haar landheren mogen korten".

Blijkbaar begonnen de Almensche en Harfsensche markegenooten in 1671 in te zien, dat het met hunne verteringen wel een beetje de spuigaten uit liep. Immers op 7 Augustus van dat jaar zegt de markeschrijver, dat „tot vermydinge van excessive onnodige costen de comparitien over saecken de marcke aengaende, niet meer in enige herberghen, maer in een ander publycque plaetse sullen gehouden worden".

Slechts twee keer vind ik melding gemaakt van eene vergadering, waarin het niet alles pays en vree was, n.l. op 3 Juni 1795 en 9 Juni 1802. In het eerste geval viel een voorstel van Abraham Jan Markvoort, herbergier in „De Almensche Molen", om „de kosten van aanleg tot wagen en paarden door de ingezetenen van Almen tot dienst der Fransche trouppen aangewendt geworden", ten laste der marke te brengen, in zoo'n slechte aarde, dat de markeschrijver notuleerde: „zijnde over dit point veele hevige disputen, door ingezeetenen van Almen veroorzaakt, voorgevallen, waardoor de vergaedering met veele confusiën is geyndigdt". In het tweede geval was Derk Mylink, bouwman op het Hoentje, de oorzaak; waarschijnlijk omdat men in eene vorige vergadering zijn waarrecht niet erkend had. Zijn wijze van optreden was van dien aard, dat „tot voorkominge van verdere disorde en insolente bejeegeninge", de markerichter genoodzaakt was de vergadering te sluiten. Onze opposant achtte zich zoo verongelijkt, dat hij zich ook wendde tot de provisioneele volksvertegenwoordiging van het kwartier van Zutphen. In zijn adres beklaagt hij er zich ernstig over, dat niet alleen hem maar ook nog anderen het stemrecht is geweigerd, en wel speciaal door hardnekkige tegenkanting van den Zutphenschen rentmeester Jan Haesebroek. Diens bejegening noemt hij eene „despotieke handelwyze, zo zeer strydig met de afgekondigde rechten van den mensch". Daarom verzoekt hij de noodige maatregelen te willen nemen, dat hij en de overige niet erkende geërfden tot de stemming toegelaten, de volksstem alzoo geëerbiedigd en voormelde rentmeester gecorrigeerd zal worden.

Helaas waren mijne nasporingen omtrent het resultaat van dit verzoek vruchteloos.

Gewaarde erven.

Blijkens een in het protocol voorkomend afschrift, telde in 1421 de marke van Harfsen 22 gewaarden 1) en 2 katers 2), verdeeld over de volgende erven:

Die Eesse	1½	Ten Velde	½
Wunderinck	1	Vriesenkolck	½
Asseler	1	Avesinck	½
Die Horst	1	Wagenvoert	½
Ebbinck	1	Ten Rieve	½
Smedinck	1	Stenvort	½
Ilsinck	1	ten Bylre een kaitters wair	
Baltinck	1	Connynck	½
Menssinck	1	Ten Elze	½
Luesinck	1	Ten Hulse	½
Luedinck	1	Ten Hoevele	½
Banninck	½	Esterholt	½
Haesenwynckell	½	Braeckhecke	½
Die Huerne	½	Onesvelt een kaitter wair	
Wolsinck	½	Stockhaer	½
Groeten Baltinck ende Lutken Baltinck 3)	½	die Thye	½
		de Noertye	½
		Korenblecke in Haesenwynckel	½

Van de Almensche marke mocht ik geen volledige „marckecedul" aantreffen.

Markerichter.

Het markerichterschap werd erfelijk bekleed door de eigenaren van het huis Ehze te Almen, die als zoodanig aanvankelijk anderhalf, later twee waartallen hadden.

Ter vergadering van 25 Mei 1602 ging men Everhard van Lintelo dit recht betwisten. Garryt van Vierackeren beweerde, dat zijn „oem Jacob van Vierackeren marckenrichter geweesen sy". Johan Diepenbroeck verklaarde, dat zijn vader die functie bekleed had en Aelbert van Tyll, rentmeester van het Zutphensche klooster ten Isendoorn, verzekerde „noch in sess dagen brieven gelesen tho hebben, die Jacob

1) Gewaarden of geërfden. Gewaardeeld = aandeel hebben.
2) Kater- of keutersteden.
3) „Beyde niet dan met eenen sichte".

van Vierackeren, als gekoeren marckerichter, neffens geërffden versegelt heft". Van Lintelo daarentegen pretendeerde, dat hem de functie was „angeërft" van zijn vader, „ende denselven oock van zyne voersaeten". Dit werd door de andere partij nog maar niet zoo voetstoots toegegeven. Reeds vier dagen later kwamen 15 stemhebbenden zonder markerichter bijeen in de Groote of St. Walburgskerk te Zutphen, alwaar „durch Wilhelm Dunsborgh, der rechten licentiaet, uyt den naeme van de vier hoeven", 1) den aanwezigen werd „affgevraget, off sye Joncker Evert van Linteloe voer oeren erffmarckenrichter kennen off nyet". Eenparig werd ontkennend geantwoord, aangezien voldoende was gebleken, dat men voorheen verschillende gekozen markerichters gehad had. Desgevraagd had Jonker Diederich van Dorth hetzelfde verklaard aan Thomas van der Capellen en Garryt Barner. Een drietal, n.l. Willem Buycker, Garryt van Vierackeren en Aelbert van Tyll, werd aangewezen om Van Lintelo deze beslissing mede te deelen. De zaak zou niet in den doofpot, want reeds op 7 Juli d.a.v. werd, om het desbetreffend rapport aan te hooren, ter zelfder plaatse weer vergaderd en nog wel „in eenen grooten antall". Dit laatste zal mede zijn oorzaak gevonden hebben in de omstandigheid, dat omtrent de wijze waarop Van Lintelo het markerichterschap bekleedde, nog al wat af te dingen viel. Er werd n.l. „heftich gedoliert aver 't mysbruyck der marcken ende versuym der marckengerechtigheit ende dagelixse voervallende ongeregeltheden, so in der marcken als in den enck geboeren". Op grond hiervan ging men overwegen of het niet wenschelijk zou zijn „nu eenen anderen marckenrichter te kiesen ofte noch wedderumb den Junckeren Evert van Linteloe te besenden". Wat het eerste punt betreft, laat het protocol ons in het onzekere, want niets is daaromtrent genotuleerd. Aangaande het tweede punt werd aan voornoemd drietal opgedragen zich voor den tweeden keer naar Van Lintelo te begeven en hem nogmaals mede te deelen, „dat ZijnEd. niet van den erffgenoten als erffmarkenrichter aengenaemen kan worden", aangezien dit ambt nimmer van rechtswege aan de eigenaren van het huis Ehze toekwam en dat genoegzaam bewezen was, dat sedert 1551 de markerichters steeds gekozen waren. In de eerstvolgende in de Harfsensche kapel op „dach Lamberti" (17 September) te houden bijeenkomst zou Van Lintelo echter in de gelegenheid worden gesteld om te bewijzen, dat hij als bezitter van de Ehze erf-markerichter was. Mocht hij dit niet kunnen, dan

1) Vrij zeker waren dit de volgende vier Harfsensche erven: Smeynck, Ebbinck, Wunderinck en de Plumpe.

zou men overgaan tot het kiezen van een anderen markerichter. Op den bepaalden dag en plaats verscheen Van Lintelo en legde twee stukken over van 1558 en 1575, naar vermoed werd van de hand van wijlen Hendrick van Dulmen, destijds gewezen dienaar van Anna van Merveld, weduwe van Reinold van Coeverden heer van de Ehze. Voorts wilde hij overleggen een register met verschillende akten, waarin zijn vader stond aangeduid als erf-markerichter. Comparant was van oordeel dat hij hiermede kon volstaan, te meer omdat hij tot dusverre bedoelden titel had „gevuert ende gepossediert sonder contradictie der erffgenoten". Edoch, de vergadering achtte een en ander geen voldoend bewijs, en ten aanzien van genoemde twee stukken en het gepresenteerde register werd bovendien gezegd, dat zij „den erffgenoten in desen niet kan praeiudicieren noch hinderlijck wesen". Van Lintelo werd echter verzocht het markerichterschap naar behooren te blijven bekleeden op denzelfden voet als ook zijne vroegere gekozen ambtsvoorgangers gedaan hadden. De aangevallene vond dit alles beneden zijne waardigheid en besloot het markerichterschap „aff te seggen". Aan de stemhebbenden van de vier hoeven werd opgedragen gedurende de vacature het beheer over de marken te voeren „biss aenstaenden buerdagh". Deze vond plaats op 9 Juni 1603 zonder belegd te zijn door Van Lintelo. Natuurlijk was deze hierover alles behalve gesticht, vandaar dat van hem het volgende protest inkwam:

„Joncker Everth van Linteloe ter Marss als heer ende eygenaer der Eeser goederen in Almen gelegen, und consequentelijck erffmarckenrichter in Herffsen, will omni meliori modo et via geprotestiert hebben, als ZijnEd. oock duet protestieren by desen, dat dese huidige informele und tegens SijnEd. weten ende wille voergenamene bykomst SijnerEd. hebben ende 1) walheergebrachte ruwige possessioen der marckgerechtigheit in Herffsen mit nichten sal preiudicieren, reiectierende alle hetgeene so by den aenwesenden gruntheeren mochte baven toeversicht in marckensaecken ietwath gedaen, ader voergenaemen werden, hetsy dan oock wat ofte tot wat eynde het zijn muchte, datselve alles als nichtich ende onbestendich verwerpende; sonderlinge protestierende, soveere yemant ZijnEd. in geringesten in de wolheerbrachte possessioen des marckenrechts turbieren ofte infractie duen ofte te duen gemeent zijn mochte, dat ZijnEd. daertegens gebeurlycke middelen tot defensie ende conservatie synes hebbenden rechts und wollheergebrachte possessioen voer te nemen vry ende aepen ende onbenamen sijn sall, geuttlijck dieselve vermaenende ende toegemeute vuerende, woe veere eenige confusie ende onheil door dieses by desen gruntheren nuywelijck angevangen werck in der marcken voervallen worde, dat sulcks niet SijnEd. sunder innen alleene toe imputieren zy, daervan oock solemniter protestierende".

1) In het protocol staat ten onrechte „uut".

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24

Eefde:
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Makelaarskantoor B.W. ten Dam, Rustoordlaan 39

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink, Epserenk 26

Gorssel:
ABN AMRO bank N.V.
Gemeente Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 40
Rabobank Berkel-IJssel
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26
Kamphuis & Visser Bouwcoördinatie Arch., Molenweg 32

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Lochemseweg 161c
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding BV Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116

Zutphen:
De Boei Adviesgroep, Burg. Dijckmeesterweg 12a

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt f. 30,-- per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor f 5,-- extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette (WP.5.1) met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeente-archief is alleen op maandag geopend.

Adviseur : J. Eefting, archivaris gemeente Gorssel
Postbus 19, 7213 ZG Gorssel, tel 0575 498989

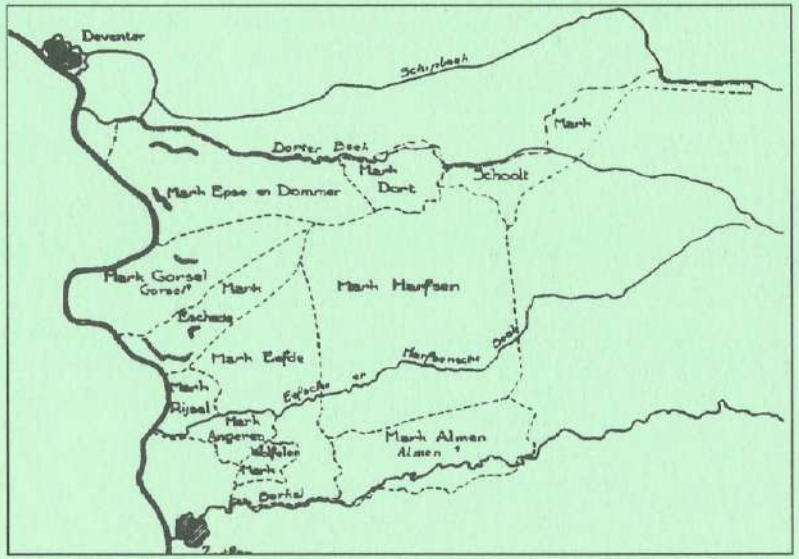

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel